

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 23: Οργάνωση Κώδικα	1
Σύνοψη	1
Θεωρία	2
Παραδείγματα	7
Κύρια σημεία	11
Ορολογία	11
Διάβασμα	12
Συχνά λάθη	12
Ερωτήσεις κατανόησης	13
Ασκήσεις	13

Κεφάλαιο 23: Οργάνωση Κώδικα

Στόχοι: μετά από αυτό το κεφάλαιο θα μπορείτε να εξηγείτε γιατί ένα μεγάλο πρόγραμμα σπάει σε πολλά αρχεία· να χωρίζετε ένα πρόγραμμα σε αρχεία υλοποίησης (.c) και αρχεία κεφαλίδας (.h)· να μεταγλωττίζετε κάθε αρχείο χωριστά με `gcc -c` και να συνδέετε τα αντικειμενικά αρχεία· να γράφετε πρωτότυπα συναρτήσεων· και να χρησιμοποιείτε το `const` σε μεταβλητές, δείκτες και παραμέτρους.

Προαπαιτούμενα: [Κεφάλαιο 3](#), [Κεφάλαιο 14](#), [Κεφάλαιο 15](#)

Χρόνος μελέτης: ~1,5 ώρα

Σύνοψη

Τα προγράμματα που γράφαμε ως τώρα χωρούσαν σε ένα αρχείο· τα πραγματικά προγράμματα έχουν χιλιάδες ή εκατομμύρια γραμμές κώδικα. Η διάλεξη ξεκινά από το μέγεθος των

προγραμμάτων, μετρημένο σε γραμμές κώδικα, και ρωτά πώς οργανώνουμε ένα σύστημα 40.000 γραμμών. Η απάντηση είναι η αφαίρεση: χωρίζουμε τον κώδικα σε αρχεία υλοποίησης και σε αρχεία κεφαλίδας που περιγράφουν τη διεπαφή τους, μεταγλωττίζουμε κάθε αρχείο χωριστά σε αντικειμενικό αρχείο και τα συνδέουμε στο τέλος. Επειδή ο μεταγλωττιστής της C διαβάζει τον κώδικα γραμμικά, κάθε συνάρτηση πρέπει να έχει δηλωθεί με πρωτότυπο πριν κληθεί. Τέλος, ο προσδιοριστής `const` δηλώνει ότι κάτι δεν αλλάζει και κάνει τις δηλώσεις των συναρτήσεων συμβόλαια με τους χρήστες τους.

Θεωρία

§23.1 Το μέγεθος ενός προγράμματος: γραμμές κώδικα

Μία από τις βασικές μετρικές για το μέγεθος ενός προγράμματος είναι οι **γραμμές κώδικα** (lines of code, LOC, ή source lines of code, SLOC): οι εντολές που γράφουμε μέχρι την αλλαγή γραμμής. Για μεγάλα προγράμματα χρησιμοποιούμε πολλαπλάσια:

1 KLOC = 10^3 LOC και 1 MLOC = 10^6 LOC.

Με λίγες γραμμές κώδικα μπορούμε να πάρουμε ιδιαίτερα σύνθετα συστήματα: το Game of Life του Conway (1970) θέλει περίπου 100–200 LOC. Άλλα είναι τεράστια:

Πρόγραμμα	Έτος	Μέγεθος
Λογισμικό του Apollo 11	1969	145 KLOC
Windows Vista	2006	50 MLOC
Πυρήνας του Linux	σήμερα	πάνω από 40 MLOC

Ακόμα και οι εργασίες του μαθήματος, όλες μαζί, ξεπερνούν τις 67.000 γραμμές (δείτε το παράδειγμα «Πόσες γραμμές γράψαμε στις εργασίες»).

§23.2 Λύση #1: όλος ο κώδικας σε ένα αρχείο

Ας πούμε ότι υλοποιούμε ένα καινούριο σύστημα και περιμένουμε να έχει ~40 χιλιάδες γραμμές κώδικα. Η πρώτη ιδέα είναι να τα βάλουμε όλα σε ένα αρχείο C.

Θετικά	Αρνητικά
Απλή οργάνωση, εύκολη μεταφορά: όλος ο κώδικας σε ένα μέρος. Οι ορισμοί όλων των συναρτήσεων είναι προσβάσιμοι στο ίδιο αρχείο.	Το να ψάχνετε κάτι σε ένα αρχείο με δεκάδες χιλιάδες γραμμές είναι οδυνηρό. Αλλάζετε μία γραμμή και πρέπει να ξαναμεταγλωττίσετε τα πάντα. Η συντήρηση, η αναβάθμιση και η κατανόηση όλου του προγράμματος γίνονται δύσκολες.

Για τις 100 γραμμές μιας άσκησης αυτό είναι μια χαρά· για 40.000 όχι.

§23.3 Αφαίρεση και διάσπαση σε υποπροβλήματα

Η ιδέα που λύνει το πρόβλημα είναι η **αφαίρεση** (abstraction) και η **διάσπαση σε υποπροβλήματα**. Χωρίζουμε το σύστημα σε κομμάτια, και κάθε κομμάτι δίνει στα υπόλοιπα μια απλή περιγραφή του *τι* κάνει, κρύβοντας το *πώς* το κάνει. Όποιος χρησιμοποιεί ένα κομμάτι χρειάζεται να ξέρει μόνο την περιγραφή του. Την ίδια ιδέα την εφαρμόζουμε ήδη με τις συναρτήσεις (Κεφάλαιο 3): εδώ την εφαρμόζουμε σε επίπεδο αρχείων.

§23.4 Λύση #2: οργάνωση σε πολλά αρχεία

Στη δεύτερη λύση κάθε αρχείο περιέχει μεταβλητές και συναρτήσεις που σχετίζονται θεματικά, λειτουργικά ή με άλλο κριτήριο. Ένα πρόγραμμα C έχει δύο είδη αρχείων:

- **Αρχεία υλοποίησης** (.c, implementation files): ο κώδικας των συναρτήσεων.
- **Αρχεία κεφαλίδας** (.h, header files): οι δηλώσεις, δηλαδή τι προσφέρει ένα κομμάτι του προγράμματος στα υπόλοιπα.

Για παράδειγμα, η βιβλιοθήκη κρυπτογραφίας [openssl](#) είναι οργανωμένη σε καταλόγους και αρχεία:

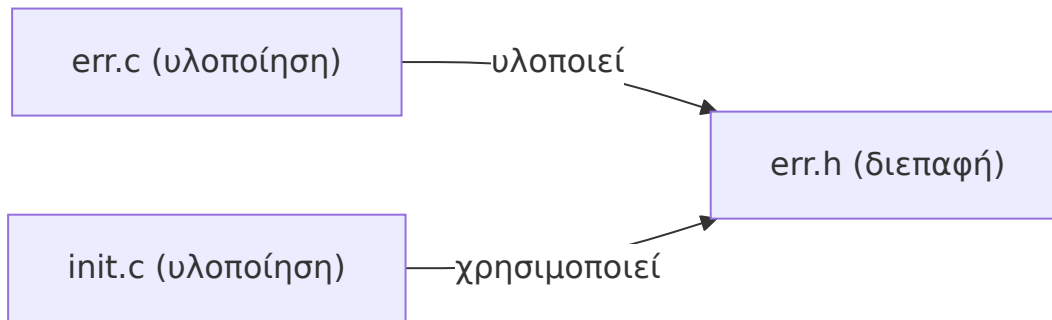
```
└── README.md
└── ssl
    ├── ssl_init.c
    ├── event_queue.c
    ├── ssl_err.c
    ├── sslerr.h
    ...
└── test
    ├── aborttest.c
    ├── acvp_test.c
    ...
```

Ο κατάλογος `ssl` κρατά τον κώδικα του πρωτοκόλλου και ο `test` τα τεστ. Ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να οργανώσετε τον κώδικά σας δεν έχει μία απάντηση· ένας καλός κανόνας είναι ότι ό,τι αλλάζει μαζί μένει μαζί.

§23.5 Εξαρτήσεις: διεπαφή και υλοποίηση

Πάρτε ένα πρόγραμμα με τρία αρχεία. Το `err.c` ορίζει μια συνάρτηση `print_err`, το `err.h` δηλώνει το πρωτότυπό της, και το `init.c` κάνει `#include "err.h"` και την καλεί (ο κώδικας είναι στο παράδειγμα «Χωριστή μεταγλώττιση των `err.c` και `init.c`»).

Το `err.h` είναι η **διεπαφή** (interface): λέει ότι υπάρχει μια συνάρτηση `print_err` που παίρνει `char *` και επιστρέφει `int`. Το `err.c` **υλοποιεί** τη διεπαφή, και το `init.c` τη **χρησιμοποιεί**. Κανένα από τα δύο `.c` δεν χρειάζεται να ξέρει το άλλο· και τα δύο εξαρτώνται μόνο από το `.h`.

Σχήμα: το `err.c` υλοποιεί και το `init.c` χρησιμοποιεί τη διεπαφή `err.h`.

Οι **εξαρτήσεις** (dependencies) απαντούν στο ερώτημα «αν αλλάξω ένα αρχείο, τι επηρεάζεται;». Αν αλλάξει το σώμα της `print_err` στο `err.c`, το `init.c` δεν επηρεάζεται, αφού βλέπει μόνο τη διεπαφή. Αν αλλάξει το `err.h`, επηρεάζονται και τα δύο. Τα αρχεία και οι εξαρτήσεις τους σχηματίζουν έναν **γράφο** (κόμβοι τα αρχεία, ακμές οι εξαρτήσεις), και αυτόν τον γράφο διαβάζει το `make` για να αποφασίσει τι πρέπει να ξαναχτιστεί.

§23.6 Τα στάδια της μεταγλώττισης

Ο μεταγλωττιστής (`gcc`) παίρνει τον **πηγαίο κώδικα** (source code, π.χ. `hello.c`) και βγάζει το **δυναμικό πρόγραμμα** (binary program, π.χ. `hello`). Στο εσωτερικό του η δουλειά γίνεται σε τρία στάδια, και καθένα έχει το δικό του ενδιάμεσο αποτέλεσμα:

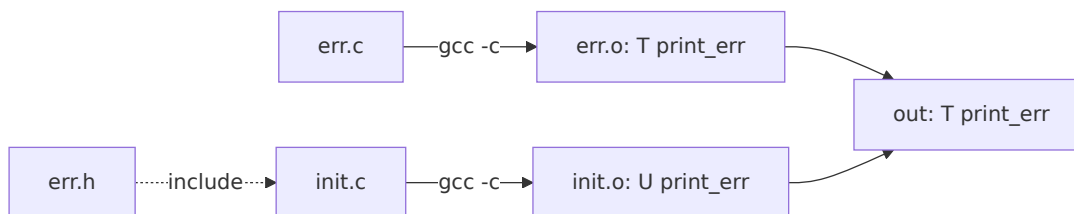
Σχήμα: από τον πηγαίο κώδικα στο εκτελέσιμο, μέσα από τα τρία στάδια του `gcc`.

1. Ο **προεπεξεργαστής** (preprocessor) εκτελεί τις οδηγίες `#include` και `#define` ([Κεφάλαιο 15](#)): το `#include "err.h"` αντικαθίσταται κυριολεκτικά από το περιεχόμενο του `err.h`.
2. Η **μεταγλώττιση** μετατρέπει τον κώδικα σε εντολές μηχανής και γράφει ένα **αντικειμενικό αρχείο** (object file, `.o`).
3. Η **σύνδεση** (linking) ενώνει ένα ή περισσότερα αντικειμενικά αρχεία σε ένα εκτελέσιμο.

Όταν γράφουμε `gcc -o hello hello.c` γίνονται και τα τρία μαζί. Με επιλογές τα χωρίζουμε: το `-c` σταματά μετά τη μεταγλώττιση και αφήνει το `.o`.

§23.7 Χωριστή μεταγλώττιση και σύνδεση

Με πολλά αρχεία, κάθε `.c` μεταγλωττίζεται **ανεξάρτητα** σε δικό του `.o`, και μετά τα `.o` συνδέονται: `gcc -c -o err.o err.c`, `gcc -c -o init.o init.c` και τέλος `gcc -o out init.o err.o`.

Σχήμα: χωριστή μεταγλώττιση των δύο .c και σύνδεση των .ο στο out.

Όταν μεταγλωττίζεται το `init.c`, ο μεταγλωττιστής ξέρει από το `err.h` πώς καλείται η `print_err`, αλλά όχι πού βρίσκεται ο κώδικάς της. Γι' αυτό σημειώνει στο `init.o` το σύμβολο `print_err` ως **απροσδιόριστο** (U, undefined). Στο `err.o` το ίδιο σύμβολο είναι **ορισμένο** στον κώδικα (T, text). Αυτά φαίνονται με το `nm` (Κεφάλαιο 14). Η σύνδεση ταιριάζει κάθε U με ένα T· στο τελικό `out` η `print_err` είναι πια T. Αν κάποιο U δεν βρει ορισμό, η σύνδεση αποτυγχάνει με `undefined reference`.

§23.8 Γιατί χωριστά: η μεταγλώττιση είναι χρονοβόρα

Σε μεγάλα projects, όπως ο πυρήνας του Linux, η μεταγλώττιση μπορεί να πάρει ώρες (ή και μέρες). Σπάζοντας το πρόγραμμα σε αρχεία κερδίζουμε χρόνο: μετά από μια αλλαγή ξαναμεταγλωττίζουμε μόνο ό,τι χρειάζεται. Αν αλλάξει μόνο το `err.c`, φτιάχνουμε ξανά το `err.o` και ξανασυνδέουμε· το `init.o` μένει ως έχει. Μετά την πρώτη μεταγλώττιση οι επόμενες επαναλήψεις είναι συνήθως πολύ γρηγορότερες.

Το να θυμόμαστε τι πρέπει να ξαναφτιαχτεί είναι δουλειά για το εργαλείο `make` και τα **Makefiles**: δηλώνουμε τον γράφο των εξαρτήσεων και το `make` ξαναχτίζει μόνο όσα άλλαξαν. Το `make` το είδαμε στην προσκεκλημένη διάλεξη (Παράρτημα).

§23.9 Η μεταγλώττιση είναι γραμμική: πρωτότυπα συναρτήσεων

Ο μεταγλωττιστής της C διαβάζει το αρχείο **μία φορά, από πάνω προς τα κάτω**. Όταν φτάσει σε μια κλήση, πρέπει να ξέρει ήδη τον τύπο επιστροφής και τα ορίσματα της συνάρτησης. Αν η συνάρτηση ορίζεται πιο κάτω, ο `gcc` δεν την έχει δει ακόμα και διαμαρτύρεται με `implicit declaration of function` (δείτε το παράδειγμα «Κλήση πριν από τον ορισμό»).

Η λύση είναι η **δήλωση πρωτοτύπου συνάρτησης** (function prototype): δηλώνει το **όνομα** της συνάρτησης, τον **τύπο επιστροφής** της και τα **ορίσματά** της, χωρίς σώμα, και τελειώνει με `;`.

```

τύπος όνομα(λίστα_ορισμάτων);    /* γενική μορφή */
int print_err(char * message);
int print_err(char *);             /* τα ονόματα των ορισμάτων παραλείπονται */
  
```

Τα ονόματα των ορισμάτων δεν χρειάζονται, αφού ο μεταγλωττιστής θέλει μόνο τους τύπους· συχνά όμως τα κρατάμε γιατί τεκμηριώνουν τι σημαίνει κάθε όρισμα.

Εδώ δένουν όλα: ένα αρχείο κεφαλίδας είναι ουσιαστικά μια λίστα από πρωτότυπα. Όταν ένα

.c κάνει `#include "err.h"`, ο προεπεξεργαστής βάζει τα πρωτότυπα στην αρχή του αρχείου, και έτσι κάθε κλήση που ακολουθεί είναι γνωστή στον μεταγλωττιστή, αν και ο κώδικας βρίσκεται σε άλλο αρχείο.

§23.10 Δηλώσεις και ορισμοί σε πολλά αρχεία

Η διαφάνεια «Σήμερα» αναφέρει δηλώσεις μεταβλητών και συναρτήσεων· οι σημειώσεις και το [Εργαστήριο 10](#) συμπληρώνουν τους κανόνες που χρειάζεστε για να σπάσετε σωστά ένα πρόγραμμα:

- Ένας **ορισμός** (definition) δεσμεύει μνήμη ή δίνει κώδικα και υπάρχει **ακριβώς μία φορά** σε όλο το πρόγραμμα. Μια **δήλωση** (declaration) απλώς ενημερώνει τον μεταγλωττιστή για τον τύπο και μπορεί να επαναλαμβάνεται. Γι' αυτό στα .h βάζουμε δηλώσεις, όχι κώδικα, και ποτέ δεν κάνουμε `#include` ένα .c.
- Μια καθολική μεταβλητή που τη χρειάζονται πολλά αρχεία ορίζεται σε **ένα** .c (`int sp;`) και δηλώνεται στα υπόλοιπα με `extern int sp;`.
- Το `static` μπροστά σε καθολική μεταβλητή ή συνάρτηση την κάνει ορατή **μόνο στο δικό της αρχείο**· έτσι ένα αρχείο κρύβει τις βοηθητικές του λεπτομέρειες.
- Γράφουμε `#include "err.h"` με εισαγωγικά για τα δικά μας αρχεία (αναζήτηση πρώτα στον κατάλογο του πηγαίου αρχείου) και `#include <stdio.h>` για τα αρχεία του συστήματος.
- Κάθε .h προστατεύεται με **include guard**, ώστε αν συμπεριληφθεί δύο φορές στο ίδιο .c να διαβαστεί μόνο την πρώτη:

```
#ifndef ERR_H
#define ERR_H
int print_err(char *);
#endif
```

§23.11 Ο προσδιοριστής const

Ο **προσδιοριστής const** (const qualifier) δηλώνει ότι το περιεχόμενο κάποιων θέσεων μνήμης είναι σταθερό. Η γενική σύνταξη είναι `const δήλωση_μεταβλητής;`:

```
const int x = 42;
const char message[] = "Hello";
const char const * msg_ptr = message;
```

Μια `const` μεταβλητή πρέπει να πάρει την τιμή της στη δήλωση, γιατί μετά δεν επιτρέπεται να αλλάξει. Αν κάτι δηλωθεί ως `const`, **δεν** πρέπει να το αλλάξουμε· και ο μεταγλωττιστής το ελέγχει: το `x++` δίνει `error: increment of read-only variable 'x'`.

Στους δείκτες έχει σημασία **πού** γράφεται το `const`. Διαβάστε τη δήλωση από τα δεξιά προς τα αριστερά:

Δήλωση	Τι είναι σταθερό	Επιτρέπεται *p = 'a';	Επιτρέπεται p++;
<code>const char *p</code> (ή <code>char const *p</code>)	οι χαρακτήρες όπου δείχνει	όχι	ναι
<code>char * const p</code>	ο ίδιος ο δείκτης	ναι	όχι
<code>const char * const p</code>	και τα δύο	όχι	όχι

Στο τρίτο παράδειγμα της διαφάνειας, `const char const * msg_ptr`, και τα δύο `const` βρίσκονται **πριν** από το `*`, άρα αφορούν και τα δύο τους χαρακτήρες: ο `msg_ptr` είναι δείκτης σε σταθερούς χαρακτήρες, και ο `gcc -Wall` προειδοποιεί `duplicate 'const' declaration specifier`. Για σταθερό δείκτη σε σταθερούς χαρακτήρες γράφουμε `const char * const msg_ptr`.

Το `const` δεν είναι μόνο υπόσχεση προς τον μεταγλωττιστή. Ένας καθολικός πίνακας `const`, όπως το `message`, μπαίνει συνήθως σε μνήμη **μόνο για ανάγνωση**. Αν «ξεγελάσετε» τον μεταγλωττιστή με ένα `cast` σε `char *` και γράψετε εκεί, το πρόγραμμα μεταγλωττίζεται αλλά σκάει με `Segmentation fault` (δείτε το παράδειγμα «Εγγραφή σε `const` μνήμη»). Δεν αλλάζουμε `const` θέσεις μνήμης.

§23.12 `const` σε ορισμούς συναρτήσεων: συμβόλαια

Με το `const` στις δηλώσεις συναρτήσεων (ή στα πρωτότυπα) δημιουργούμε **συμβόλαια** (contracts) με τους χρήστες της συνάρτησης:

```
int print_err(const char * message);
```

Αυτό το πρωτότυπο εγγυάται ότι η `print_err` **δεν θα αλλάξει** τους χαρακτήρες της `message`. Όποιος την καλεί μπορεί να της δώσει και σταθερή συμβολοσειρά, χωρίς να φοβάται ότι θα του την πειράξει· και αν ο κώδικας της `print_err` προσπαθήσει να γράψει στο `message[0]`, η μεταγλώττιση αποτυγχάνει. Τέτοιες εγγυήσεις κάνουν τους προγραμματιστές πιο αποδοτικούς και επιτρέπουν στους μεταγλωττιστές να γράφουν πιο γρήγορο κώδικα. Τις έχετε ήδη συναντήσει στη βιβλιοθήκη: `strlen(const char *s)`, `strcmp(const char *s1, const char *s2)`.

Παραδείγματα

§23.13 Πόσες γραμμές γράψαμε στις εργασίες

Το εργαλείο `sloccount` μετρά τις γραμμές κώδικα ενός καταλόγου και, με το μοντέλο COCOMO, εκτιμά πόσο κόστος και χρόνο θα ήθελε η ανάπτυξή τους. Στις υποβολές των εργασιών του μαθήματος (θέμα «Το μέγεθος ενός προγράμματος»):

```
$ sloccount hw-submissions/
Total Physical Source Lines of Code (SLOC)           = 67,826
```

Development Effort Estimate, Person-Years (Person-Months) = 16.75 (200.99)
 (Basic COCOMO model, Person-Months = $2.4 * (KSLOC^{**1.05})$)
 Schedule Estimate, Years (Months) = 1.56 (18.76)
 (Basic COCOMO model, Months = $2.5 * (person-months^{**0.38})$)
 Estimated Average Number of Developers (Effort/Schedule) = 10.72
 Total Estimated Cost to Develop = \$ 2,262,599
 (average salary = \$56,286/year, overhead = 2.40).
 SLOCCount, Copyright (C) 2001-2004 David A. Wheeler
 Please credit this data as "generated using David A. Wheeler's 'SLOCCount'."

Σχεδόν 68 KLOC: όλες οι εργασίες μαζί είναι μισό Apollo 11.

§23.14 Χωριστή μεταγλώττιση των err.c και init.c

Το πρόγραμμα της ενότητας «Εξαρτήσεις: διεπαφή και υλοποίηση», ολοκληρωμένο. Εφαρμόζει τη «Χωριστή μεταγλώττιση και σύνδεση».

```
/* err.h */
int print_err(char *);

/* err.c */
#include <stdio.h>
#include "err.h"

int print_err(char *msg) {
    return fprintf(stderr, "%s\n", msg);
}

/* init.c (does-not-compile χωρίς το err.h δίπλα του) */
#include "err.h"

int main(void) {
    print_err("hi");
    return 0;
}
```

Το err.c κάνει κι αυτό `#include "err.h"`: έτσι, αν το πρωτότυπο και ο ορισμός πάψουν κάποτε να συμφωνούν, ο μεταγλωττιστής θα το δει. Μεταγλωττίζουμε, κοιτάμε τα σύμβολα και συνδέουμε:

```
$ gcc -c -o err.o err.c
$ gcc -c -o init.o init.c
$ nm err.o | grep print_err
0000000000000000 T print_err
$ nm init.o | grep print_err
U print_err
```

```
$ gcc -o out init.o err.o
$ ./out
hi
```

Στο `init.o` η `print_err` είναι `U`· η σύνδεση τη βρίσκει ως `T` στο `err.o`. Αν ξεχάσετε το `err.o` στη σύνδεση (`gcc -o out init.o`), ο linker δεν βρίσκει ορισμό και σταματά με `undefined reference to 'print_err'`.

§23.15 Κλήση πριν από τον ορισμό

Το `prototype.c` καλεί την `print_err` πριν την ορίσει (θέμα «Η μεταγλώττιση είναι γραμμική: πρωτότυπα συναρτήσεων»):

```
// does-not-compile (σε νεότερους gcc)
#include <stdio.h>
```

```
int main() {
    print_err("hello");
    return 0;
}

int print_err(char * msg) {
    return fprintf(stderr, "%s\n", msg);
}
```

```
$ gcc -o prototype prototype.c
prototype.c: In function 'main':
prototype.c:4:3: warning: implicit declaration of function 'print_err'
[-Wimplicit-function-declaration]
    4 |   print_err("hello");
      |   ^~~~~~
```

Στη γραμμή 4 ο `gcc` δεν έχει δει ακόμα την `print_err`. Ο `gcc` των διαφανειών δίνει προειδοποίηση· ο `gcc 14` και νεότεροι το θεωρούν **σφάλμα** (error: αντί για warning:). Και στις δύο περιπτώσεις η διόρθωση είναι η ίδια: προσθέτουμε το πρωτότυπο πριν από τη `main`.

```
#include <stdio.h>
int print_err(char *msg);

int main() {
    print_err("hello");
    return 0;
}

int print_err(char * msg) {
    return fprintf(stderr, "%s\n", msg);
}
```

```
$ gcc -o prototype prototype.c
$ ./prototype
hello
```

§23.16 Αλλαγή μιας const μεταβλητής

Το const1.c προσπαθεί να αυξήσει μια const μεταβλητή (θέμα «Ο προσδιοριστής const»):

```
// does-not-compile
const char message[] = "Hello";
int main() {
    const int x = 42;
    const char const * msg_ptr = message;
    x++;
    return 0;
}

$ gcc -o const1 const1.c
const1.c: In function 'main':
const1.c:5:4: error: increment of read-only variable 'x'
    5 |     x++;
      |     ^~
```

Το λάθος πιάνεται **κατά τη μεταγλώττιση**, πριν τρέξει οτιδήποτε. Αυτό είναι το μεγάλο πλεονέκτημα του const.

§23.17 Εγγραφή σε const μνήμη

Το const2.c παρακάμπτει τον έλεγχο με ένα cast (θέμα «Ο προσδιοριστής const»):

```
const char message[] = "Hello";
int main() {
    const int x = 42;
    char * bad = (char*)message;
    bad[1] = 'o';
    return 0;
}

$ gcc -o const2 const2.c
$ ./const2
Segmentation fault
```

Το (char*) λέει στον μεταγλωττιστή «εμπιστέψου με», οπότε η μεταγλώττιση περνά. Ο πίνακας message όμως βρίσκεται σε μνήμη μόνο για ανάγνωση, και η εγγραφή bad[1] = 'o' σκοτώνει το πρόγραμμα. Ένα cast που αφαιρεί το const είναι σχεδόν πάντα λάθος.

Κύρια σημεία

1. Οι γραμμές κώδικα (LOC, KLOC, MLOC) είναι μια βασική μετρική για το μέγεθος ενός προγράμματος· τα πραγματικά συστήματα έχουν από χιλιάδες ως δεκάδες εκατομμύρια γραμμές.
2. Όλος ο κώδικας σε ένα αρχείο είναι απλός, αλλά σε μεγάλα προγράμματα κάνει την αναζήτηση, τη συντήρηση και τη μεταγλώττιση αργές και δύσκολες.
3. Η αφαίρεση και η διάσπαση σε υποπροβλήματα οδηγούν σε πολλά αρχεία: τα `.c` περιέχουν την υλοποίηση και τα `.h` τη διεπαφή.
4. Ένα `.c` που υλοποιεί μια διεπαφή και ένα `.c` που τη χρησιμοποιεί εξαρτώνται μόνο από το `.h`· οι εξαρτήσεις σχηματίζουν γράφο που δείχνει τι επηρεάζει μια αλλαγή.
5. Ο `gcc` περνά από προεπεξεργασία, μεταγλώττιση σε αντικειμενικό αρχείο και σύνδεση.
6. Με `gcc -c` κάθε `.c` γίνεται χωριστά `.o`· η σύνδεση ταιριάζει τα απροσδιόριστα σύμβολα (`U`) με τους ορισμούς τους (`T`).
7. Η χωριστή μεταγλώττιση γλιτώνει χρόνο, γιατί μετά από μια αλλαγή ξαναφτιάχνουμε μόνο ό,τι χρειάζεται· αυτό αυτοματοποιεί το `make`.
8. Η μεταγλώττιση στη `C` είναι γραμμική: μια συνάρτηση πρέπει να έχει δηλωθεί με πρωτότυπο (όνομα, τύπος επιστροφής, ορίσματα) πριν κληθεί· τα ονόματα των ορισμάτων παραλείπονται.
9. Το `const` δηλώνει ότι μια θέση μνήμης δεν αλλάζει· ο μεταγλωττιστής απορρίπτει την αλλαγή, και η παράκαμψή του με `cast` μπορεί να δώσει `Segmentation fault`.
10. Το `const` στις παραμέτρους μιας συνάρτησης είναι συμβόλαιο με τους χρήστες της και βοηθά και τον προγραμματιστή και τον μεταγλωττιστή.

Ορολογία

Ελληνικά	English	Σύντομος ορισμός
γραμμή κώδικα	line of code (LOC / SLOC)	Εντολές μέχρι την αλλαγή γραμμής· μετρική μεγέθους.
αφαίρεση	abstraction	Περιγραφή του τι κάνει ένα κομμάτι, κρύβοντας το πώς.
αρχείο υλοποίησης αρχείο κεφαλίδας	implementation file (<code>.c</code>) header file (<code>.h</code>)	Περιέχει τον κώδικα των συναρτήσεων. Περιέχει δηλώσεις: τη διεπαφή ενός κομματιού.
διεπαφή	interface	Τι προσφέρει ένα κομμάτι του προγράμματος στα άλλα.
εξάρτηση	dependency	Ένα αρχείο χρειάζεται ένα άλλο για να χτιστεί.
αντικειμενικό αρχείο	object file (<code>.o</code>)	Αποτέλεσμα μεταγλώττισης ενός <code>.c</code> με <code>gcc -c</code> .
σύνδεση	linking	Ένωση αντικειμενικών αρχείων σε εκτελέσιμο.

Ελληνικά	English	Σύντομος ορισμός
πρωτότυπο συνάρτησης δήλωση / ορισμός	function prototype declaration / definition	Όνομα, τύπος επιστροφής και ορίσματα, χωρίς σώμα. Ενημερώνει για τον τύπο / δεσμεύει μνήμη ή δίνει κώδικα.
include guard	include guard	#ifndef/#define/#endif γύρω από ένα .h.
προσδιοριστής const	const qualifier	Δηλώνει ότι μια θέση μνήμης δεν αλλάζει.
συμβόλαιο	contract	Εγγύηση που δίνει η δήλωση μιας συνάρτησης στους χρήστες της.

Διάβασμα

- **Διαφάνειες:** [Διάλεξη 23](#), σελ. 1–27: γραμμές κώδικα 5–10· ένα ή πολλά αρχεία 11–14· εξαρτήσεις και χωριστή μεταγλώττιση 15–18· πρωτότυπα 19–21· const 22–25· αναφορές 26.
- **Σημειώσεις:** η διάλεξη σημειώνει ότι με αυτήν έχει καλυφθεί όλη η ύλη των διαφανειών του κ. Σταματόπουλου. Για τα θέματα της διάλεξης:
 - [Κεφάλαιο 4](#): «Δομή ενός προγράμματος C – Συναρτήσεις» (K04, σελ. 58–60) για τα πρωτότυπα· «Εμβέλεια και χρόνος ζωής μεταβλητών» (63–68) για extern και static σε πολλά αρχεία.
 - [Κεφάλαιο 2](#): «Μεταβλητές, σταθερές, τύποι και δηλώσεις στην C» (K04, σελ. 30–33) για το const.
 - [Κεφάλαιο 6](#): «Συμβολοσειρές» (K04, σελ. 93–96) για τις παραμέτρους const char * της βιβλιοθήκης.
 - [Κεφάλαιο 10](#): «Ο προεπεξεργαστής της C» (K04, σελ. 154–159) για το #include και το #ifndef.
 - [Κεφάλαιο 12](#): «Ένα πρόγραμμα C πρέπει να είναι ...» (K04, σελ. 178).
- **Εργαστήριο:** [Εργαστήριο 10](#): «Παράρτημα: Οργάνωση προγράμματος σε πολλαπλά αρχεία» και Άσκηση 5 (more.c σε pager.c/pager.h)· [Εργαστήριο 1](#): ασκήσεις 9–11 (gcc -c και σύνδεση με το myfunct.o).
- **Άλλα:** [Make \(software\)](#) (Wikipedia)· [openssl](#) ως παράδειγμα οργάνωσης· [Lines of Code Written](#)· [Linux Kernel surpasses 40MLOC](#)· `man nm`.

Συχνά λάθη

- **Κλήση πριν από τη δήλωση.** implicit declaration of function 'print_err' (προειδοποίηση ή, στον gcc 14+, σφάλμα). Βάλτε πρωτότυπο πριν από την κλήση ή κάντε #include το .h που το περιέχει.
- **Ξεχασμένο .o στη σύνδεση.** gcc -o out init.o δίνει undefined reference to 'print_err'. Δώστε στη σύνδεση όλα τα .o.

- **Κώδικας ή ορισμός μεταβλητής μέσα σε .h.** Αν δύο .c κάνουν `#include` ένα .h με `int count = 0;`, η σύνδεση λέει `multiple definition of 'count'`. Στο .h βάλτε `extern int count;` και τον ορισμό σε ένα .c.
- **`#include` ενός .c.** Ο κώδικας αντιγράφεται σε δύο αρχεία και ορίζεται δύο φορές. Κάνετε `#include` μόνο .h.
- **`#include <err.h>` για δικό σας αρχείο.** fatal error: err.h: No such file or directory: τα δικά σας αρχεία θέλουν εισαγωγικά, `#include "err.h"`.
- **Αλλαγή μιας const μεταβλητής.** error: increment of read-only variable 'x'. Αν η τιμή πρέπει να αλλάζει, μην τη δηλώνετε const.
- **Cast για να αφαιρεθεί το const.** Το `(char*)message` μεταγλωττίζεται, αλλά η εγγραφή δίνει `Segmentation fault`.
- **const στη λάθος θέση.** Το `const char const *p` δεν κάνει σταθερό τον δείκτη (duplicate 'const')· για σταθερό δείκτη γράψτε `char * const p`.

Ερωτήσεις κατανόησης

- **E23.1** Αναφέρετε ένα θετικό και δύο αρνητικά του να είναι όλος ο κώδικας σε ένα αρχείο.¹
- **E23.2** Τι περιέχει ένα αρχείο .h και τι ένα .c;²
- **E23.3** Τι σημαίνουν τα T και U στην έξοδο του nm και τι κάνει μαζί τους η σύνδεση;³
- **E23.4** Αλλάζετε μόνο το σώμα μιας συνάρτησης στο err.c. Ποια αρχεία πρέπει να ξαναμεταγλωττιστούν;⁴
- **E23.5** Γιατί χρειάζεται πρωτότυπο μια συνάρτηση που ορίζεται κάτω από τη main;⁵
- **E23.6** Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε `const char *p` και `char * const p`;⁶

Ασκήσεις

Ζέσταμα: από τις διαφάνειες (A23.1–A23.4)

- **A23.1** Κλήση πριν από τον ορισμό: Διάλεξη 23, διαφάνειες 19-21 · ★☆☆ · debug · slides-lec23-implicit-declaration
- **A23.2** Ένα σύστημα 40.000 γραμμών: Διαλέξεις 23–24, διαφάνειες 11 και 14 (διάλεξη 24: διαφάνειες 12 και 15) · ★☆☆ · short-answer · slides-lec23-organize-40kloc
- **A23.3** Αλλάζοντας κάτι const: Διάλεξη 23, διαφάνειες 23-24 · ★★☆☆ · trace · slides-lec23-const-violations

¹Θετικό: απλή οργάνωση και μεταφορά. Αρνητικά: δύσκολη αναζήτηση και συντήρηση· κάθε αλλαγή ξαναμεταγλωττίζει τα πάντα.

²Το .h δηλώσεις (πρωτότυπα, τη διεπαφή)· το .c τον κώδικα των συναρτήσεων.

³T: σύμβολο ορισμένο στον κώδικα του αρχείου· U: σύμβολο που χρησιμοποιείται αλλά ορίζεται αλλού. Η σύνδεση ταιριάζει κάθε U με ένα T.

⁴Μόνο το err.c σε err.o, και μετά ξανά η σύνδεση.

⁵Ο μεταγλωττιστής διαβάζει γραμμικά και στην κλήση πρέπει να ξέρει ήδη τον τύπο επιστροφής και τα ορίσματα.

⁶Στο πρώτο δεν αλλάζουν οι χαρακτήρες (ο δείκτης αλλάζει)· στο δεύτερο δεν αλλάζει ο δείκτης (οι χαρακτήρες αλλάζουν).

- [A23.4](#) Εξαρτήσεις ανάμεσα σε αρχεία: Διαλέξεις 23–24, διαφάνεια 15 (διάλεξη 24: διαφάνεια 16) · ★★☆☆ · short-answer · slides-lec23-dependencies

Εργαστήριο (A23.5)

- [A23.5](#) Σπάστε το πρόγραμμά σας σε αρθρώματα: Εργαστήριο 10, Άσκηση 5 · ★★☆☆ · tooling · lab-lab10-more-modules

Εργασίες (A23.6)

- [A23.6](#) Η Newton-Raphson Ξαναχτυπά! (Bonus): Εργασία 3 (2023-24), Άσκηση 2 (Bonus) και 2.1 (Bonus) · ★★☆☆ · programming · hw-2023-hw3-fractal

Σχετικές ασκήσεις από άλλα κεφάλαια

- [A22.16](#) Νέα Μηχανή Σκακιού (chess engine): Εργασία 3 (2024-25), Άσκηση 1 · ★★☆☆ · programming · hw-2024-hw3-chess
- [A22.17](#) Νέα Μηχανή Go (goteam): Εργασία 3 (2025-26), Άσκηση 1 · ★★☆☆ · programming · hw-2025-hw3-goteam
- [A25.4](#) Ανελκυστήρες για Ανυπόμονους και Ανυπόμονες (elevate): Εργασία 2 (2025-26), Άσκηση 1 · ★★☆☆ · programming · hw-2025-hw2-elevate